

SÖRÖS ERZSÉBET BORBÁLA

Babits után Dantét

CSEHY ZOLTÁN AMALTHEA SZARVA CÍMŰ KÖTETÉRŐL

Kalligram Könyvkiadó
Pozsony, 2012
728 oldal, 3900 Ft

”

Csehy Zoltán új kötete, az *Amalthea szarva* újabb igényes műfordítások gyűjteménye, a *Hárman az ágyban* óta megszokott pontossággal, eleganciával, egyben játékosággal és szókimondással. A kompozíció ötlete több mint egy évtizedes, azóta készült sorban a különféle szerzők lírájának magyarítása elsősorban latin és olasz nyelvről. A cím a Zeuszt tápláló kecske letört szarvára utal, amelyet bőségszaruként ismer a köznyelv: Zeusz ajándéka a nimfáknak, amely minden jót terem, amit csak kívánnak tőle. Ennek megfelelően a válogatás alapja ismét a meglehetősen füledt priapikus hangulat, így került ki száz költő jóval több mint száz verse a „víz alól” – a fordítói jegyzetben atlantisznai terület újrafelfedezéséről beszél, nem is alaptalanul. Valóban jelentős corpusról van szó, hiszen például az első tizennégy költő közül tíz korábban nem jelent meg magyar fordításban, és úgy kell számolni, hogy a tizenötödik előtt letudtuk Dantét, Petrarcat és Boccacciót is. Időben tágan értelmezi a humanizmust, a pre- és a posztkor is belefér: a szerzők között a legfiatalabb, Albertino Mussato 1261-es születésű, a legidősebb, Gian Domenico Cancianini 1630-ban halt meg.

A kötet szerkesztése bravúros, nem a l'art pour l'art szemléletet érvényesíti, hanem amellett, hogy gyönyörködtet, tanít is: bőséges jegyzetekkel segíti a tájékozódást. Típusa tulajdonképp tankönyv, egyben egyetemi segéd- és kutatási alapanyag: életrajzokkal kezdi a bemutatást, a lapalji fordítói jegyzetek a mitológiában mutatnak utat, elősorolja az eredeti nyelvű szövegkiadásokat, a fontosabb monográfiákat, gyűjteményes köteteket, végül az *Amalthea szarvát* megelőző fordításokat. Amennyiben nem áll rendelkezésre hely minden információnak, bibliográfiákhoz irányítja az olvasót. A kötet erénye tehát nemcsak az, hogy reprezentatív mintát ad a humanista párbeszéd fontos szerzőiről, állomásairól, hanem tovább is navigál, utat kínál, amelyen folytathatjuk a nyomozást, és teszi ezt az olvasó műveltségébe vetett bizalommal; a megadott források és a szekunder irodalom nagy hányada

idegen nyelvű. Első pillantásra hiányolja talán az olvasó az összefogó nagytanulmányt, de hamar látni fogja, hogy a jegyzetapparátus kielégíti a kíváncsiságát, a humanizmusnak pedig sok értője összefoglalta már egy-egy kötetben tudását. A hiányérzet egy kis darabja azért megmarad: körülbelül másfél évtized kutatómunkája – mert a fordítás is kutatás a szótárban, a saját tudásanyagban – megérdemelt volna egy nagytanulmányt, hogy Csehy ilyen nem mellékelte, talán azt jelzi, hogy a kutatást nem kívánja új irányokba vinni. És bár a legtöbb szöveg korábbi fordítása is fontos munka, Csehy annyiban újítja a most természetesnek tetsző újrafordítás igénye mellett, hogy – mint más köteteiben is – olyan nyelven szólaltatja meg magyarul a szövegeket, amely valóban hatással lehet a most irodalmára: egyrészt a kor olvasójának megfelelően nagyon szókimondó, ettől élénk lesz a szövegvilág (a korábbi fordításokhoz képest a szinonimák közül is az értekek számára erőteljesebbeket választja ki, pl. *megszivatod, műtyür*, 12. o.), bevonja az olvasót történéseibe; másrészt pedig felhasználja a jelenkori tapasztalatok szókincsét, s mindezt olyan virtuózan teszi, hogy jól megférnek a kortárs szavak az antik műveltség szókincse mellett. Utóbbi azért különösen fontos a szóban forgó szövegeknél, mert hiszen a humanizmus is ebből táplálkozik, ezt tartja követendő példának, s a latin (avagy az olasz) nyelv változásait nagyon jól megfogja ez a szemlélet, hiszen ők is kortárs – akár alsóbb nyelvi rétegekből fölemelt – szavakat szivárogtattak bele a versnyelvbe. A szép az, hogy beleillik, egységes marad a stílus.

Nemcsak abból a szempontból nagyszerű az elgondolás, hogy az antológia együtt láttatja a humanizmus kiválóságait, hanem abból is, hogy még egy kiváló, kipróbált fordítónak is nagy bátorság pl. Babits után Dantét magyarítani. Jegyzeteiben feltűnik a fordítói névsorban Bede Anna, Rónai Pál, a gyakran emlegetett Jankovits László és Kardos Tibor, de akár Csokonai Vitéz Mihály is: őket nemegyszer ajánlja, de gyakran tapasztalható, hogy a magyar változatok elsősorban tanulmányokhoz készültek. Csehy munkái kapcsán beszélhetünk mára kiforrott *fordításművészetről*, az olvasó, mióta megismertük egyedülálló fordítói stílusát, kíváncsi arra, hogy egy-egy szöveget Csehy hogy tett magyarra, mint ahogy nemcsak világirodalomként, de önálló fordítói bravúrként is megállják a helyüket Arany János, Tóth Árpád, Faludy György, Kosztolányi Dezső magyarra ültetett textusai. Ahogy Csehy is megjegyzi, „a fordítás, mint köztudomású, a legnacionalistább műfaj [...] Ugyanakkor épp a műfordítás az, mely impulzusokkal szolgálhat a jelenkor költészete számára” (701. o.), ilyen értelemben hasznos tehát „a lírai forradalmak tájékán” (701. o.) az újrafordítás. Itt tehát Dante, Petrarca, Boccaccio valamelyest új kontextusba helyezése történik meg, emellett megint nyilvánvalóvá válik, hogy az olaszok mellett a magyarok is markánsan jelen voltak a kor magas irodalmában, és nemcsak Janusról van szó, hanem Vetési László és Lászlai János költeményeiről is. A másik fontos jelenség Alciati: emblémáinak fordítása mellé, mértékletesen ugyan, de a képanyagot is hozza, ezen illusztrációk jól megmutatják a többi szöveg alapjául szolgáló képi, szimbolikus világot is, hiszen az *Emblemata* is a korstílust összefoglalni igyekvő mű.

Nagyon érett, hasznos és nem utolsó sorban használható munka az *Amalthea szarva*, a humanizmus témaválasztásában pajzán, de eszközeiben, szellemében nagyon is tudós lenyomata. Nem feltétlen hibája a kötetnek, hogy nem olvasható egyben, inkább szemezgethet belőle az olvasó, mindig és újból leveheti a polcra a *cornu copiaet*, és az teremni fog, a kíváncságnak megfelelően. Csehy Zoltán műfordítói munkásságának kiemelkedő és maradandó darabja ez a kötet.